

Delikvence a kriminalita mládeže ve Zlíně

Štefan Šranko

Bakalářská práce
2012/2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Štefan ŠRANKO**
Osobní číslo: **H09177**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Delikvence a kriminalita mládeže ve Zlíně**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti kriminality mládeže, delikvence.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace smíšeného výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledku výzkumu, jejich shrnutí a závěr.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

GAVORA, Petr. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

SOCHŮREK, Jan. Sociálně patologické jevy. Liberec 2001, ISBN 80-7083-495-1.

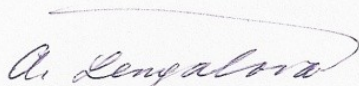
MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, 2003. ISBN 80-718-771-X.

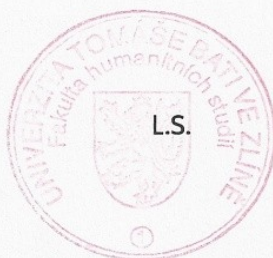
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2013**

Ve Zlíně dne 19. února 2013

doc. Ing. Arnežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

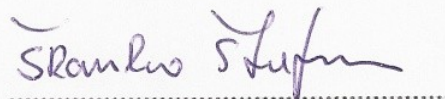
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 2. 5. 2013

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality a delikvence mládeže. V teoretické části je popsána charakteristika kriminality dětí a mládeže, vymezeny základní pojmy a uvedeny sociální faktory, které kriminalitu ovlivňují – vliv rodiny, školy, vrstevníků a subkultur. Dále je v práci popsána funkce rodiny, její selhávání a rizikové prostředí, ve kterém se mládež pohybuje. Informuje o struktuře, objektech a subjektech prevence kriminality. Praktickou část tvoří kvantitativní výzkum na výskyt sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Byla použita forma dotazníkového šetření, a to na Základní škole v Luhačovicích.

Klíčová slova: delikvence, kriminalita mládeže, škola, rodina, mládež, prevence kriminality

ABSTRACT

This bachelor thesis is concerned with criminality and delinquency of youngsters. In theoretical part the characteristic of child and teenage criminality is described, basic terms are defined and social factors affecting criminality are introduced, such as family, school, peer and subculture influence. This work also describes family function, it's failures and high-risk environment, where youngsters live. It informs about structure, objects and subjects of criminality prevention. Practical part is made by quantitative survey on the occurrence of socially pathological phenomena of youngsters. Questionnaire survey was used at elementary school in Luhačovice.

Keywords: delinquency, criminality of youngsters, school, family, teenage, criminality prevention

Poděkování:

Chtěl bych na tomto místě poděkovat paní Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky, ochotu, trpělivost a milý přístup při vypracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD A CÍL PRÁCE	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝCHOZÍ TEORETICKÉ POJMY	13
1.1 KRIMINALITA	13
1.2 KRIMINALITA MLÁDEŽE	14
1.3 DELIKVENCE	14
1.4 DELIKVENCE MLÁDEŽE	15
1.5 MLÁDEŽ (MLADISTVÍ).....	15
1.6 RODINA.....	16
2 VÝVOJ POHLEDU NA PATOLOGICKÉ JEVY VE SPOLEČNOSTI ČR	19
2.1 KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE	19
2.2 VÝVOJ KRIMINALITY A DELIKVENCE MLÁDEŽE V PRŮBĚHU 90. LET 20. STOL. v ČR.....	20
2.3 SHRnutí HISTORICKÝCH DAT O KRIMINALITĚ MLADISTVÝCH V PRŮBĚHU 90. LET 20. STOL.	21
3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK PORUCH CHOVÁNÍ	23
3.1 PŘÍČINY A FAKTORY VZNIKU A ROZVOJE KRIMINÁLNÍHO A DELIKVENTNÍHO CHOVÁNÍ	23
3.1.1 Biologické příčiny	24
3.1.2 Psychické faktory	24
3.1.3 Sociální faktory	24
3.2 VLIV VRSTEVNICKÝCH SKUPIN A SUBKULTUR NA JEDINCE.....	25
3.3 SPOLUPRÁCE RODIČŮ A ŠKOLY PŘI VÝCHOVĚ.....	26
3.4 DOSPÍVÁNÍ JAKO MEZNÍK V ŽIVOTĚ JEDINCE.....	27
4 PREVENCE KRIMINALITY A DELIKVENCE MLÁDEŽE	28
4.1 ČLENĚNÍ PREVENCE KRIMINALITY DLE CÍLOVÉHO OBJEKTU.....	29
4.2 MLÁDEŽ A TRESTY	30
4.3 SROVNÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI DĚTÍ A MLÁDEŽE V ČR A ZLÍNSKÉM KRAJI V LETECH 2011 A 2012.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 VÝZKUMNÉ PROSTŘEDÍ	38
5.1 HLAVNÍ CÍL VÝZKUMU	38
5.2 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ CÍLE	38
5.3 VÝZKUMNÁ METODA	39
5.4 METODIKA VÝZKUMU	39
5.4.1 Výzkumný vzorek	39
5.4.2 Časový plán výzkumu	40
5.5 REALIZACE VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE.....	40
5.6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
5.7 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ	40
6 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	42

6.1	OSOBNÍ ÚDAJE O RESPONDENTECH.....	42
6.2	DELIKTY U RESPONDENTŮ.....	43
6.3	RODINNÉ PROSTŘEDÍ RESPONDENTŮ	47
6.4	VOLNÝ ČAS RESPONDENTŮ	48
6.5	NEVHODNÉ CHOVÁNÍ VE TŘÍDÁCH	49
6.6	OVĚŘENÍ DÍLČÍCH CÍLŮ VÝZKUMU	50
6.6.1	Výskyt sociálně – patologických jevů u chlapců a u děvčat.....	50
6.6.2	Stresové prostředí školy	51
6.6.3	Zájem rodičů o školní výsledky	52
6.7	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
6.8	NÁVRHY NA OPATŘENÍ A DOPORUČENÍ	53
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	58
	SEZNAM GRAFŮ	59
	SEZNAM TABULEK.....	60
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD A CÍL PRÁCE

Cílem teoretické části této předkládané bakalářské práce je vytvoření literární rešerše na základě shromáždění a prostudování teoreticky a odborně orientované literatury.

Tématem práce je oblast sociálně - patologických jevů, ovlivňujících kvalitu života dětí a mládeže, se zaměřením na kriminalitu a delikvenci mládeže ve Zlínském kraji (ZK). Toto téma jsem si zvolil jednak proto, že jde o velmi zajímavou oblast, ale především z toho důvodu, že jsem zaměstnán u Policie ČR a s těmito problémy, které se týkají dětí a mládeže, se setkávám denně při výkonu svého povolání. Trestná činnost (TČ) mládeže je jedním z nejzávažnějších problémů v boji s kriminalitou a mladí pachatelé rozšiřují okruh osob, potenciálních nosičů nebezpečí, pácháním trestné činnosti i v budoucnosti. Tato oblast je stále velmi aktuální. Byla jí věnována celá řada publikací a dále se zpracovává. Kriminalita a delikvence mládeže je diskutovaným pojmem probíraným ve společnosti. Znak aktuálnosti je předpokladem, že se práce bude podílet na řešení současných otázek kriminality a delikvence mládeže. Hlubšímu poznání této problematiky se věnuji po celou dobu studia. Mé kroky v rámci povinné praxe zaměřily do střediska výchovné péče SVP Domek, který se nachází ve Zlíně na Jižních svazích. Právě toto středisko je zaměřeno na práci s problémovou mládeží a pracovníkům tohoto centra patří můj velký obdiv.

Osobně si myslím, že problémy, které ovlivňují život a myšlení našich dětí a mládeže je nutné se zabývat co nejdříve a žádný z nich nepřehlížet. Jedná se totiž o naše děti, naši budoucnost. To, jak jsou děti připraveny na nástrahy současného života ve společnosti, je vizitka rodičů. Je potřeba se zabývat především rodinou a hledat v ní nedostatky, přispívající k rozvoji nežádoucích jevů. Dále je potřeba věnovat zvýšenou pozornost okolí, ve kterém děti vyrůstají. Nemalá pozornost by měla směřovat také k lidem, se kterými se děti a mládež denně setkávají. Jde o osoby, které potkávají cestou do školy, spolužáky ve třídě, popř. vrstevnické skupiny, ke kterým se hlásí. Tito lidé mají nezanedbatelný vliv na formování jejich myšlení a osobnosti.

Žijeme ve velmi moderní, rychlé a vyspělé společnosti, ve které číhá na mládež spousta nástrah a pastí. Je jen na nás, jak se k těmto problémům postavíme jako pedagogové, sociální pracovníci nebo jako rodiče našich nejmenších ratolestí.

Je nesprávné si myslet, že dnešní děti přicházejí na tento svět horší, než jsme byli my. Svět, který je obklopuje, nevhodná výchova, nedostatek podpory, porozumění a úspěšnost moderní doby dělá z dětí a mládeže jedince, kteří často nejsou schopni se poprat s každodenní realitou běžného života. Velmi často je patologické chování pouze obranným mechanismem mladého a rozvíjejícího se člověka, který není schopen sám vyřešit náročné životní situace. Každým rokem stoupá procento dětí a mládeže mající problémy s chováním. Učitelé jsou bezradní a mnohdy tito žáci znamenají i jisté ohrožení pro své spolužáky.

Předkládaná práce vychází ze skutečnosti, že kriminální a delikventní jednání mládeže je závažným celospolečenským problémem, který zasahuje do nejrůznějších oblastí života. Otázkou zůstává, zda-li k tomuto nelehkému úkolu všichni budeme přistupovat s co největší odpovědností a v co nejlepším zájmu dětí a celé společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOZÍ TEORETICKÉ POJMY

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na delikvenci a kriminalitu mládeže. Pro pochopení souvislostí je nutné především objasnit několik základních teoretických pojmů, se kterými bude dále pracováno. Zejména se jedná o definici pojmů, jako je kriminalita, delikvence, mládež a rodina. Tyto základní pojmy jsou sice používány běžně, avšak v literatuře můžeme nalézt spoustu jejich interpretací.

1.1 Kriminalita

Jak uvádí Hroncová (In Procházka, 2012, str. 167), slovo kriminalita (z lat. *crimen* = provinění, zločin) představuje souhrn trestných činů spáchaných úmyslně nebo z nedbalosti trestně odpovědnými jedinci na určitém místě za určité období.

Za kriminalitu je považována veškerá trestná činnost, tj. i ta, kterou spáchaly osoby nemající trestní odpovědnost (u nás děti mladší 15 let). Tato skutečná kriminalita se dělí na **kriminalitu latentní** (neregistrovanou, neohlášenou, nezjištěnou) a **kriminalitu zjevnou**, kterou vyšetřují orgány činné v trestním řízení. Ukazateli zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky. Indexy kriminality jsou závislé na ochotě postižených kriminalitu hlásit a účastnit se trestního procesu. Tato ochota je v České republice (ČR) na nižší úrovni než ve státech s dlouhodobě fungující justicí. Ve vyspělých západních zemích je kriminalita ve srovnání s minulými desetiletími vysoká, někde stále stoupá, jinde se její úroveň již stabilizovala nebo dokonce snížila. Růst kriminality dětí a mládeže je rychlejší a dlouhodobě ho zatím nedokázala omezit žádná vyspělá západní země.

Mezi převládající příčiny kriminality patří dědičnost a konstituce, dysfunkce orientační rodiny, vyloučení z běžné vzdělávací a pracovní dráhy, vliv deviantních subkultur a skupin (mimo jiné i subkultury věznic), nízká míra sociální kontroly (zejména ve městech) i ekonomická výhodnost kriminálního chování (Matoušek, 2003, str. 98).

Jeden z dalších pohledů na kriminalitu může být ten, který rozeznává jednak legální pojetí kriminality a jednak sociologizující pojetí kriminality. První přístup rozumí kriminalitou pouze trestnou činnost, druhý přístup sem řadí i ta jednání, která sice nejsou trestněprávně postižitelná, ale jsou společensky patologická a trestné činnosti předcházejí nebo ji výrazně podmiňují (Chromý, 2010, str. 17).

1.2 Kriminalita mládeže

Nazývána též jako **Kriminalita mladistvých** (juvenilní delikvence). Týká se věkové kategorie 15 – 18 let. V období dospívání, které je všeobecně považováno za kritické ve vývoji mladého člověka, dochází k utváření hlavních rysů osobnosti. Vliv vrstevníků je velmi silný a vytvářejí se vrstevnické party. Vytrhnout pak mladého člověka z takového prostředí je mnohdy nesnadný až nemožný úkol. Nejčastějšími delikty mladistvých jsou: násilí proti jednotlivci či skupině, neoprávněné užívání věcí, rozkrádání majetku, opilství, toxikomanie, gamblerství, výtržnictví a v poslední době i výtržnosti související se sportovními akcemi, jako je fotbal nebo hokej (Kriminalita mládeže [online]. [2013-15-4]. Dostupné: z WWW <http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Kriminalita>).

1.3 Delikvence

Dle Hroncové (In Procházka, 2012, str. 167), pojem delikvence (z lat. *delinquere* = provinít se, dopustit se chyby) znamená porušovat právo nebo zákon. Delikvence je širší pojem než kriminalita. Oproti kriminalitě se do delikvence zahrnují osoby trestně neodpovědné, tzn. osoby mladší patnácti let a osoby zbavené trestní odpovědnosti pro nepřítomnost.

Za delikventní jednání tedy považujeme převážně ty typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony. Jedná se tedy o všechny trestné činy a přestupky, včetně protisociálních činů, které spáchali nezletilí.

Delikventní provinění může, avšak nemusí být spojeno s právními následky. Pojem delikvence se používá spíše v případech méně závažného provinění mladistvých, které může, ale nemusí skončit před soudem. Zatímco pojem kriminalita označuje závažnější provinění (trestné činy), a to zejména u dospělých osob (Novotný, 2006, str. 8).

Z pojmů kriminalita a delikvence je tedy zřejmé, že jsou to pojmy hojně užívané, jak v sociálních vědách, tak i v právu.

Především jde však o sociálně - patologické jevy, které se vyskytují v reálném světě. Řešení problémů spojených s kriminalitou a delikvencí mládeže zaměstnává rozsáhlou škálu odborníků napříč vědními disciplínami.

1.4 Delikvence mládeže

Delikvence většinou nemá závažné následky, v 90 – 99 % případů uniká pozornosti orgánů činných v trestním řízení a lze ji zjistit jen anonymními anketami ex post. Delikvence mládeže má u naprosté většiny pachatelů charakter ojedinělých epizod. U nich představuje kontakt s represivním aparátem státu, jehož výsledkem je pobyt v ústavu či ve věznici. Jen menší část mladých lidí se trestné činnosti dopouští pravidelně (Matoušek, 2003, str. 46).

Jedná se o chování, které se netýká pouze kriminality. Zahrnuje činy, které nejsou tzv. jinak trestné (přestupky, trestná činnost osob ve věku mladších 15 let, kdy nelze trest z důvodu věku uložit). Kriminální chování a delikvenci je možné označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností (Novotný, 2001, str. 361).

Od zločinu se delikvence liší tím, že je sice také porušením zákona, ale v sociálním prostředí pachatele nemusí být vždy vnímána jako zavrženíhodná. Jde o pojem širší než kriminalita, protože zahrnuje i skutky, které nejsou trestnými (kriminálními) činy.

Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na něho mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu (Matoušek, 1998, str. 22).

1.5 Mládež (mladiství)

Tento výraz používáme v souladu s mezinárodními dokumenty pro mladé lidi do doby dovršení 18. roku a bez vymezení dolní hranice věku (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 311).

Mladistvý je z pohledu kriminálního a delikventního chování osobou, která v době spáchání skutku dovršila 15. rok a nepřekročila 18. rok svého života. Dle trestního zákoníku § 126 zák. č. 40/2009 Sb. je dítětem každý, kdo nedovršíl 18. rok života. Dle § 25 zák. č. 40/2009 Sb. osoba, která nedosáhla v době spáchání činu 15 let, není trestně odpovědná. Tento výraz je obecně používán v souladu s českou právní úpravou.

Pro účely trestní odpovědnosti se užívá zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., který definuje mladistvého jako osobu, která v době spáchání provinění dovršila 15. rok a nepřekročila 18. rok svého věku (§ 2 písm. d/ zákona č. 218/2003 Sb.).

Pojmem mládež (osoby do 18 let) rozumíme dvě věkové kategorie:

- děti – trestně neodpovědné (do 15 let věku)
- mladistvé – podmíněně odpovědné (od 15 do 18 let)
- používá se ještě další věková kategorie, tzv. mladí dospělí – plně trestně odpovědní (od 18 let a výše, nejvíce však do 30 let)

Za mládež označujeme věkovou skupinu, která ve společnosti zaujímá specifické postavení. U mládeže probíhá fyzické a psychické dozrávání, v němž se odehrávají kvalitativní přeměny organismu v duševním životě i v sociálním postavení jedinců, a které vrcholí dosažením relativně stálého stavu dospělosti (Chromý, 2010, str. 15).

1.6 Rodina

Rodina je jednou z nejvýznamnějších společenských institucí, kterou je nutno zmínit v souvislosti s možnými faktory, které mají nezanedbatelný vliv na delikventní a kriminální chování dětí a mládeže. V rodině, do níž se dítě narodí a v níž vyrůstá, získává první kontakty s lidmi a okolím. Není tomu tak vždy, že se každému dítěti podaří zůstat, žít a vyrůstat v úplně a bezproblémové rodině s vlastní matkou, otcem, popř. i sourozenci. Z obecnějšího pohledu se jedná o soužití osob, které mají společné bydlení a společné příbuzenské vazby.

Rodiče mají vůči svým dětem zodpovědnost. Rodičovská zodpovědnost je upravena v samotném zák. č. 94/1963 Sb., zákoně o rodině, který ji ve svém § 31 definuje jako souhrn práv a povinností:

- při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový rozumový a mravní vývoj
- při zastupování nezletilého dítěte
- při správě jeho jmění

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. Rodina ovšem není neměnná instituce. Její funkce se v novodobé historii v západních zemích výrazně proměnily (Matoušek, 1998, str. 37).

Rodina bývala a neustále je základní společenskou jednotkou. V posledních letech se však její základní principy, jako je např. reprodukce lidského rodu, výchova potomstva, socializace mladého člověka, vytrácejí.

Neblahým trendem posledních let je postupné mizení tradiční role rodiny, která ztrácí svůj význam a začíná být preferován přenos funkcí na stát. Doba je uspěchaná a lidé mají stále méně času. Rodina přestává plnit své základní funkce. Rodiny se více otevírají okolnímu světu nebo naopak až přespříliš se před okolním světem uzavírají. Poslední dobou je ve společnosti stále preferovanější „fenomén single“ (lidé nemají potřebu vůbec zakládat rodiny, žijí samostatně, většinou s pravidelným sexuálním životem). Lidé se více zaměřují sami na sebe, na svůj osobní život, na svoji kariéru. Prioritou už není rodinný život ani teplo domova, ale stává se jí svoboda, individualita člověka, možnost volby, osobnostní rozvoj a sebeuplatnění. V důsledku však může jít pouze o společenský vývoj. Vznikají nové typy rodin, které jsou schopny zastávat hlavní výchovné funkce.

Proti dřívějším generacím ztratila dnešní rodina, jako instituce, mnoho ze svého vlivu a vnitřní síly. Mladí lidé se stali nezávislejšími na svých rodinách a rodinných hodnotách, ale v mnoha případech byli ochuzeni o péči a ochranu, kterou dříve rodina poskytovala svým členům. Také pomocný vliv učitelů a duchovních, jako nositelů výchovných, náboženských a etických hodnot ve společnosti se během minulých desetiletí značně oslabil (Drapela, Hrabal a kol., 1998, str. 7).

V západoevropských státech v posledních čtyřiceti letech klesá sňatečnost, klesá porodnost, zvyšuje se věk, v němž lidé vstupují do prvního manželství. Stoupá také počet rodin, ve kterých o dítě pečuje jen jeden rodič (mnohem více na severu Evropy než na jihu). Velikost rodiny se statisticky zmenšuje. Vzrůstá počet domácností tvořených jen jedním člověkem (ve skandinávských zemích a v Německu je to už 30 % všech domácností) a roste počet lidí, kteří spolu mají dítě bez oficiálního sňatku (znovu zejména ve Skandinávii).

Stoupá i počet těch, kteří spolu žijí, aniž mají děti a trvale stoupá počet rozvodů. Naopak klesá počet osob, které se po rozvodu znovu žení a vdávají (Matoušek, 1998, str. 39).

Rodina představuje ojedinělý typ sociální skupiny, poskytující nenahraditelné klima a prostředí pro vlastní rozvoj jedince. Vyznačuje se vysokou mírou intimity a také vysokým formativním účinkem (Kašpárková, 2009, str. 52).

Hlavní funkce rodiny dle Bakošové (1994) jsou:

- biologicko-reprodukční - představuje uspokojování pohlavního pudu a reprodukci
- ekonomická - zajišťuje existenci rodiny, závisí na příjmu členů rodiny a může být ovlivněna např. tradicemi, konzumní spotřebou a přístupem k práci
- socializační - dítě získává v rodině první zkušenosti se vztahy a začleňováním se do společnosti
- výchovná - na dítě působí celá řada vlivů závislých na výchovných cílech, charakteru a struktuře rodiny

I když je rodina úplná, není tím zaručeno, že se dítěti dostává všeho, co potřebuje. Aby dítě neskončilo ve vězení, mělo by být doma učeno zejména:

- neagresivnímu řešení konfliktů
- odkládání uspokojování svých potřeb
- respektování zájmu druhých lidí, vcit'ování se do nich
- jasnému odlišování dobra a zla (Matoušek, 1996, str. 39).

Dle Matouška a Kroftové (1998, str. 43) jsou studie delikventně jednajících mladistvých založené na popisu jejich rodinného prostředí. Ukazují rodinné prostředí přestupníků zákona, jako chladné a s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou charakterizováni jako pasivní či odmítaví a nezainteresovaní na potřebách dítěte.

2 VÝVOJ POHLEDU NA PATOLOGICKÉ JEVY VE SPOLEČNOSTI ČR

Všechny lidské společnosti měly a mají normy určující žádoucí chování lidí. Je to rozsáhlý soubor psaných i nepsaných pravidel a zvyklostí. Normám, na nichž nejvíce záleží, jsou přiřazeny sankce uplatňované při překročení obecně známé meze. Normy i sankce jsou určovány hodnotovými důrazy určité společnosti, čili „duchem doby“ (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 115).

2.1 Kontrola kriminality mládeže

Do 19. století se s mladými pachateli zacházelo v podstatě stejně jako s dospělými. Normy chování dospělých se uplatňovaly i na děti. Děti podléhaly stejným sankcím a byly vězněny ve stejných ústavech. Od počátku 20. století se postupně začalo uznávat, že míra trestní odpovědnosti nemá být stejná u nezletilých (zpravidla do 18 let), jako u zletilých, i když se za obdobných okolností dopustí stejného trestného činu. V souladu s tím počalo být chápáno, že je nezbytné i jinak zacházet s nezletilými pachateli a sankcionovat je jinak než pachatele zletilé. V trestní spravedlnosti mládeže počal být preferován cíl výchovný před ochranou společnosti. Mezinárodní instituce přijaly řadu doporučení a stanovisek (Zoubková, Moulisová, 2004, str. 103).

Biologické determinanty delikventního chování byly již v minulém století předmětem studií odborníků zaměřených na delikvenci. V nich však byly pouze zjišťovány „degenerativní znaky“ příznačné pro „rodilé“ zločince (např. pověstné tvary ušních boltců, popsané lékařem Lambrosem, na konci 19. století) (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 21).

Kriminalita z pohledu věku je převážně záležitostí mladých lidí. Nejsilnější zatížení kriminalitou je ve věku 14 – 16 let. V České republice se pachatelé ve věku do 30 let na celkové kriminalitě podílejí 60 %, zatímco jejich demografický podíl v celkové populaci je zhruba 30 % (Zoubková, Moulisová, 2004, str. 101).

Jak uvádí Lány (In Průcha 2000, str. 88), zkušenost velmi zřetelně ukazuje, že ne chudoba, ale úpadek kulturní a mravní vede zpravidla ke zločinu. Náš zločinec nekrade z bídy a hladu, nýbrž krade, loupí a třeba i bestiálně vraždí proto, že je lehkomyšlný a chce se bez práce domoci peněz. Nemá sebekázně ani vědomí mravní odpovědnosti.

Hlavní pramen zločinnosti jest v nedostatečně mravní výchově mládeže. Toto poznání by jako hrom mělo zahřmět do uší naší občanské veřejnosti a zburcovat její ospalé svědomí.

Boj proti zločinnosti mládeže se nesmí omezit jen na upotřebení prostředků represivních, potlačujících zločin již se vyskytnuvší, nýbrž – a to je ještě důležitější – nutno užítí především prostředků preventivních, neboť lépe je zlu předem bránit, než dodatečně se starat o jeho nápravu.

2.2 Vývoj kriminality a delikvence mládeže v průběhu 90. let 20. stol. v ČR

Z dostupné literatury lze všeobecně vypořadovat, že sociálně - patologické jevy, jako je delikvence a kriminalita mládeže, potažmo i celková kriminalita obyvatel, se v naší či jiné společnosti vyskytují ve větší či menší míře odjakživa. Hledat možné příčiny v České republice můžeme zejména v naší společnosti a kultuře, kdy dochází k velmi významnému přerodu po roce 1989. Nastává postupný přechod z komunistické země na zemi demokratickou (kapitalistickou) a dochází k uvolňování zažitých a navyklých společenských norem udržovaných bývalým režimem. Toto uvolňování sebou samozřejmě přineslo spoustu pozitivních změn, jako je např. svobodnější přístup k informacím, otevření hranic do západních zemí, ale také spoustu negativních změn, jako je postupně se prohlubující propast mezi vrstvami obyvatel, nezaměstnanost a závist. Spousta lidí využila momentální státní situaci a přerodu společnosti k výraznému zbohatnutí, ať už to bylo cestou legální nebo nelegální.

Naopak další skupina obyvatelstva se mnohdy dostala do velkých ekonomických obtíží a nedokázala sama čelit nově vzniklým jevům, jako je např. nezaměstnanost. Objevily se problémy s prací nebo s udržením si práce. Tato velmi obtížná životní situace, dle mého názoru, donutila spoustu rodičů k tomu, aby trávili více času v zaměstnání a méně času se svými dětmi doma, i když děti jejich péči nezbytně potřebovaly. Toto jistě mělo velký vliv na změnu stylu života. Děti dostávaly více volnosti, rodiče byli více zaneprázdnění. Dochází k postupným poruchám základních funkcí rodiny, které formují osobnost.

Kriminalita a delikvence mládeže je právě úzce spjata s dysfunkčním nebo afunkčním fungováním rodiny, s nezaměstnaností, majetností či nemajetností.

Po roce 1990 se zločinnost zvýšila přinejmenším čtyřikrát. Z toho násilná kriminalita vzrostla dvojnásobně, majetková kriminalita dokonce sedminásobně, krádeže vloupáním a krádeže prosté vzrostly devětkrát. Význačně stoupla kriminalita dětí (do 15 let) a mladist-

vých (od 15 do 18 let). Od roku 1990 se rozrostl počet stíhaných mladistvých přinejmenším třikrát a počet dětských pachatelů třiapůlkrát (Novotný, 2006, str. 12).

Delikvence a dokonce zločiny dětí a mladistvých jsou ve svých projevech nezaměnitelné a nebezpečné zejména proto, že se hůře objasňují, a to s ohledem na zcela specifické znaky, které tato proviňování provázejí. Tyto akce bývají totiž nejčastěji neplánované, impulzivní a realizované pod silným emočním tlakem. Mladiství pachatelé volí někdy zcela neadekvátní prostředky proviňování, takže důsledkem bezvýznamné krádeže bývá někdy např. i vražda. Závažné proviňování dětí a mladistvých se často odehrává v agresivnější a destruktivnější formě. Mnohdy k němu dochází také pod vlivem návykových látek. Proviňování delikventů této kategorie bývá vyvoláno potřebou okamžitého uspokojení aktuálních potřeb. To se projevuje např. obrovským počtem krádeží aut, vloupáním do motorových vozidel, restaurací a obchodů (Novotný, 2006, str. 12).

2.3 Shrnutí historických dat o kriminalitě mladistvých v průběhu 90. let 20. stol.

Z rozboru historických dat, dle Zoubkové a Moulisové (2004, str. 103), je možné vysledovat, že vývoj kriminality mladistvých, ale především dětí do 15 let, je jednou z nejdynamičtějších oblastí kriminality v České republice. Od roku 1991 kriminalita spáchaná dětmi a mladistvými pozvolna stoupala a dosáhla vrcholu v roce 1996. Od té doby pozvolně klesá. Třetina trestné činnosti dětí a mladistvých je evidována jako opakovaná, a to i vícekrát. Děvčata se dopouštějí trestné činnosti mnohem méně (1:10) a méně často za použití násilí. Páchají především podvody, krádeže a kriminalitu spojenou s prostitucí a spolupachatelstvím.

Vyskytují se nové formy kriminality: drogová kriminalita, kriminalita agresivních extremistických skupin (včetně diváckého násilí), ale přesto dále převažuje majetková trestná činnost.

Mezi nejzatíženější regiony patří severočeský kraj a okresy severovýchodní Moravy. Z celkového počtu vyšetřovaných mladistvých je zhruba polovina pravomocně odsouzena.

Celkový podíl odsuzovaných mladistvých na všech odsouzených pachatelích činí zhruba 10 %. Ročně je v průměru 2000 pachatelům soudně prokázána vina za krádeže, 250 za ublížení na zdraví, stejnému počtu za loupeže a 180 souhrnně za drogovou kriminalitu.

Nejvyšší podíl mladistvých odsouzených, na všech odsouzených (až $\frac{1}{4}$), je ze spáchání trestného činu pohlavní zneužívání. Počty mladistvých ve výkonu trestu od roku 1993 povolna klesají (rok 1993: 205, 1996: 164, 2002: 81).

Obraz rodin, z nichž pocházejí delikventní mladiství, se v posledních desetiletích pomalu mění. Novějšími výzkumy je stále potvrzováno, že zanedbávání a případné týrání dětí v rodinách dramaticky zvyšuje pravděpodobnost, že tyto děti se během dospívání dostanou do konfliktu se zákonem (Chromý, 2010, str. 18).

3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK PORUCH CHOVÁNÍ

Jednou z mnoha příčin, které mohou vést ke vzniku kriminálního a delikventního jednání, jsou poruchy chování. Poruchou chování se u dětí a mládeže označuje řada výchovně nežádoucích projevů, které jsou často důsledkem narušení jejich sociální přizpůsobivosti. Většina těchto poruch nemá jednotnou příčinu. Mnoho z nich vzniká na podkladě nevhodného výchovného působení (nejde o projev duševního onemocnění).

3.1 Příčiny a faktory vzniku a rozvoje kriminálního a delikventního chování

Martínek ve své knize (2009, str. 85) uvádí, že mezi nejčastější poruchy chování dětí a mládeže spojené s kriminalitou a delikvencí patří:

- ADHD (syndrom hyperaktivity u dětí)
- opoziční porucha (dítě je neposlušné, vzdorovité)
- lhaní
- krádeže
- záškoláctví
- útěky a toulky
- poruchy chování s protispolečenskými rysy

Zhruba polovina budoucích delikventů jsou děti trpící tzv. Syndromem hyperaktivity, kterým učitelky říkají, „dětí z hadích ocásků.“ Už jako malé jsou tyto děti neklidné, nesoustředěné, impulzivní, někdy i těžko utišitelné a negativně reagující na nové podněty. Takové dítě může spotřebovat několikrát více matčiny energie a trpělivosti, než dítě klidné a spokojené. Bylo dokázáno, že budoucí delikventi mají více nemocí a úrazů již před třetím rokem života – představují tedy pro matku, otce i sourozence větší zátěž, než jiné děti (Chromý, 2010, str. 39).

Následující text je věnován výčtu a popisu příčin kriminálního a delikventního jednání.

3.1.1 Biologické příčiny

- pohlaví
- věk
- vrozené dispozice k určitému způsobu reagování
- poruchy chování a emocí

Dle Matouška a Kroftové (1998) je disponujícím konstitučním faktorem i pohlaví jedince. Muži se podle dostupných statistik dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině i nezávisle na druhu trestné činnosti.

Čírtková (in Matoušek a Kroftová, 1998, str. 34) uvádí, že v policejních statistikách stíhaných osob je průměrný počet mužů k ženám 4:1. Před soudem stane šestkrát více mužů než žen. Poměr uvalených trestních vazeb je 20:1 a ve výkonu trestu je poměr mužů a žen 30:1.

3.1.2 Psychické faktory

- jedinci s nižšími rozumovými schopnostmi
- nižší schopnost posoudit danou situaci, zvážit důsledky vlastního jednání
- poruchy spojené s emocemi
- jedinci s cholerickým laděním
- sexuální preference

3.1.3 Sociální faktory

- rodina
- anomální osobnosti rodičů
- dysfunkční, afunkční rodina, úplnost rodiny, syndrom CAN (syndrom týraného a zneužívaného dítěte), vrstevnická skupina
- vliv prostředí

3.2 Vliv vrstevnických skupin a subkultur na jedince

Jako další velmi výrazný faktor ovlivňující vznik kriminálního a delikventního jednání je vliv vrstevnických skupin a subkultur. Obdobně jako rodina mají i vrstevnické skupiny v životě člověka své pevné a nezastupitelné místo a souvisí především s obdobím pubescence a dospívání.

Erikson (In Drapela 1968, str. 7) uvádí, že mladí lidé hledají psychickou podporu často mimo rámec své rodiny i mimo tradiční instituce. Jde např. o školy, výchovné a náboženské skupiny. Poněvadž se cítí osamoceni, pomáhají si, i když často neproduktivně.

Skupina vyvíjí na jedince tlak ke konformitě v jednání i v názorech. Pokud jedinec jedná a mluví ve shodě s ostatními, ti ho chválí, cení si ho a poskytují mu nejrůznější výhody. V opačném případě se jeho pozice ve skupině zhoršuje. Většina lidí tomuto tlaku podléhá a naučí se projevovat souhlas s většinou i tehdy, když vidí skutečnost jinak. Tlakem ke konformitě lze vysvětlit přijímání a zastávání názorů, jež se jedinci za jiných podmínek jeví jako absurdní nebo bezvýznamné (Říčan, 2005, str. 211).

Časné uvolňování rodinných vazeb v nefunkčních rodinách a celkové oslabování sociálních vazeb mladých lidí v postindustriální společnosti vede k tomu, že si některé vrstevnické skupiny mládeže vytvářejí svoje vlastní, na první pohled nezávislé ideologie, které mohou být živnou půdou delikventního chování. Jiné skupiny je pak jenom kopírují. Vznikají tak postupně celé sítě podobně zaměřených skupin, jež přesahují i hranice států. Ze skupiny se může stát hnutí, které se může proměňovat, sílit, slábnout anebo zaniknout (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 86).

Netík (1997) diferencuje kriminální subkulturu na tyto typy:

- socializovaný
- neurotický
- nesocializovaný (typ defektně socializovaný)
- mentálně insuficientní
- deviantně socializovaný
- typ s masivní psychickou poruchou (psychotický)

Socializovaný typ - spáchaný čin je mimořádným vybočením, nedochází k recidivě, fungující svědomí, přijetí viny, lítost, snaha o nápravu a odpuštění, myšlenkové a emoční projevy jsou v normě, jedinci mají vybudované zázemí, pracovní dovednosti a návyky, jsou schopni návratu do společnosti.

Neurotický typ - výskyt neurotických poruch (emoční labilita, deprese, obsedantní myšlenky a úkony), tyto poruchy jsou důsledkem citové deprivace, týrání a nesprávně fungující rodiny, pocit izolace a přehlížení okolím.

Nesocializovaný typ - porucha osobnosti s maladaptivními (nepřizpůsobivými, sociálně nežádoucími) vzorci chování, asociační porucha osobnosti, oploštělá emocionalita, rigidita (přísnost, strohost v jednání), hostilis (agresivní a nepřátelské chování vůči druhým), nadprůměrná inteligence.

Mentálně insuficientní typ - nižší úroveň rozumových schopností, při skupinové činnosti vykonavateli nápadů druhých, vysoká míra sugestibility (přejímání názorů druhých), násilná trestná činnost.

Deviantně socializovaný typ - jedinec, který si sociální normy dané skupiny osvojil (tyto normy jsou v rozporu s normami společnosti).

Typ s masivní psychickou poruchou - jde o psychickou poruchu a onemocnění (tzv. psychóza), násilně brutálně provedené činy s nesrozumitelnou motivací, nutnost psychiatrické péče.

3.3 Spolupráce rodičů a školy při výchově

Škola a rodina musí spolu komunikovat a kooperovat. To znamená, že rodiče nemají být jen pasivními pozorovateli toho, jak škola kultivuje jejich děti, ale mají se školou spolupracovat a pomáhat jí při edukaci. To se nejvíce týká dětí ve škole neúspěšných, dětí nedokončujících povinné školní vzdělání, kde škola sama nestačí tyto negativní jevy eliminovat. Tyto případy se týkají především dětí ze socioekonomicky nižších vrstev populace a z rodin etnických nebo rasových minorit.

Mnozí pedagogové tvrdí, že bez dobrých vztahů a kooperace mezi rodiči a školou nemůže úspěšně fungovat vzdělávání mládeže. Je to oprávněné tvrzení, ale pedagogika se k tomuto poznání dopracovala až poměrně nedávno. Předtím dlouho převládalo pojetí, že edukační role rodičů a edukační role školy produkují oddělené aktivity.

Úlohou školy je vzdělávat, tj. rozvíjet především kognitivní složku osobnosti dětí, a do této činnosti nemají rodiče zasahovat. Na druhé straně úlohou rodičů je děti vychovávat, k čemuž má škola jen omezené možnosti (Průcha, 2000, str. 170-171).

3.4 Dospívání jako mezník v životě jedince

Vágnerová (2008, str. 12) uvádí, že osobnost člověka funguje jako integrovaný celek, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní.

Vývoj osobnosti mladého člověka probíhá v určitém sociálním mnohohvrstevnatém kontextu, který dle svého charakteru vhodně či nevhodně osobnost formuje. Asociální a antisociální projevy mladého člověka mají závažnou souvislost s poruchami rodinného prostředí. Rodina je obvykle prvním sociálním prostředím a systémem, se kterým se dítě setkává. Proto je nesmírně důležité, jaké kvality tato rodina je, do jaké míry je schopna přiměřeně zajistit s věkem se měnící fyzické a duševní potřeby dítěte, rozvíjet jeho vrozené schopnosti a tlumit negativní sklony (Novotný, 2001, str. 368).

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje jednu dekádu života (od 10 do 20 let). V tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.

Současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je třeba co nejrychleji zvládnout a vyrovnat se dospělým, přinejmenším v některých oblastech. Usilují o co nejranější získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnost dospělosti přijímají jen velmi neochotně. Období dospívání se stále rozšiřuje v obou směrech, dříve začíná a později končí (Vágnerová, 2005, str. 321-322).

4 PREVENCE KRIMINALITY A DELIKVENCE MLÁDEŽE

Zoubková, Moulisová (2004, str. 108-109) považují za základ úspěchu kriminality mládeže včasné působení prevence. Vychází z předpokladu, že prevence kriminality mládeže je proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejtutějšího věku dítěte.

Věk do 3 let je rozhodující pro pozdější vytváření vlastní sebedůvěry a vlastní identity. Ty se mohou rozvinout pouze v bezpečném, klidném a láskyplném prostředí.

Ve věku od 3 do 6 let je možné začít s prevencí proti negativním jevům, které děti obklopují (kouření, alkohol, léky apod.). Informace by měly být podpořeny prakticky, příkladným chováním nejbližších osob.

Ve věku do 12 let je položen základ pro vnímání odpovědnosti, která se promítá do jednání, spolupráce, plnění úkolů a těmito aktivitami se dále rozvíjí. Je to též období vytváření a rozvoje sociálních vztahů a vazeb (k rodičům, prarodičům, vrstevníkům, starší generaci). Je velmi důležité, o jakou kvalitu sociálních vztahů jde. Zda tyto vztahy přispívají k požadovanému sociálnímu vyžívání, které je předpokladem budoucí integrace do společnosti. Nejvíce záleží na kvalitě socializačních norem, především v rodině a ve škole. Záleží, zda je to prostředí pozitivně podnětné a bezpečné pro formování hodnotového systému, hodnoty sama sebe, adekvátního sebevědomí, sociálních dovedností, jednání a komunikování.

Období do 18 let (ale často i déle) je jedno z nejdynamičtějších, nejsložitějších a nejrozporuplnějších období v životě člověka vůbec. Výrazně se zmenšuje vliv rodiny a školy. Do popředí vystupuje vliv vrstevníků a kvalita trávení volného času. Je to období vzpoury, negativismu a kritičnosti, sklonu k napodobování, dokazování si své odvahy. Mladiství neradi přistupují na kompromisy a projevuje se u nich zvýšený radikalismus. To vše zvyšuje ohrožení šikanou, extremismem a návykovými látkami. Významná je úroveň kvality výchovné práce ve školách, učilištích, výchovných ústavech pro mládež, zájmových klubech, kroužcích a mládežnických organizacích.

Období do 21 let je obdobím, kdy se vlivem zrání a nabývání zkušeností postupně mění názorová sféra i postoj k okolnímu prostředí. Osobnost mladých dospělých se stabilizuje, vytvářejí se důležité hodnoty. V kontaktu s užším i širším prostředím se uplatňuje snaha po seberealizaci.

Získává se nezávislost na dospělých a postupně dochází k adaptaci na požadavky společnosti.

Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže vždy a v celém rozsahu vyžadují respektování základních práv dětí a práva na soukromí rodiny. Právo prevence je potřeba dodržovat od primární prevence až po prevenci terciární. Od vyhledávání ohrožených dětí a jejich rodin až po zacházení s provinilými dětmi. Při preventivních aktivitách je třeba se vyvarovat živelného přijímání opatření bez odborných podkladů a vyhnout se tak riziku, že budou v rozporu s právním řádem a ústavním pořádkem.

U mladého člověka je obtížnější než u dospělého předpovědět, kam bude jeho životní dráha směřovat. Delikventní chování mladistvého může být jen ojedinělou epizodou, nebo začátkem zločinecké kariéry. Delikventní chování dospělého bude pokračovat s větší pravděpodobností v budoucnu a je také pravděpodobnější, že se z něj bude odpovídat před soudem (Matoušek, Kroftová, 1998, str. 23).

4.1 Členění prevence kriminality dle cílového objektu

Nejpoužívanějším schématem prevence, jak uvádí Šefunková a Šejvl (2012, str. 21-22), je v současnosti členění na primární, sekundární a terciární prevenci. Dělení vychází z preventivního modelu medicíny. Kritériem pro rozlišování prevence kriminality na úrovni primární, sekundární a terciární je okruh adresátů.

Primární prevence je zaměřena na celou (většinou nedelikventní) společnost nebo obecněji definovanou skupinu (mládež, obyvatelstvo určité oblasti, aj.). Projevuje se např. v rámci výchovy ve školách nebo působením prostřednictvím médií.

Sekundární prevence se zaměřuje na programy pro osoby, u nichž existuje zvýšené riziko budoucího výskytu kriminální aktivity v důsledku intenzivnějšího působení rizikových faktorů (neúplná rodina, alkoholismus rodičů, příslušnost k etnické minoritě aj.).

Terciární prevence je zaměřena na osoby, které se už kriminality dopustily. Preventivní programy mají pomoci při dohledu nad nápravou pachatelů.

4.2 Mládež a tresty

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže § 2 zák. č. 218/2003 Sb., používá pojem **protiprávní čin**, který zahrnuje:

- provinění (páchají mladiství)
- čin jinak trestný (páchají děti do 15 let)

Zákon odmítá u kategorie mladistvých pachatelů pojem trestný čin, který nahrazuje pojmem provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení a stigmatizující prvky.

Právní následek provinění není trest, ale opatření, které sice zahrnuje komponent újmy (u závažnějších trestných činů), ale jeho hlavní obsah spočívá v aktivním zacházení a působení na dosud napravitelného, mentálně, morálně a sociálně nezralého dospívajícího pachatele.

Dle Zoubkové a Moulisové (2004, str. 107) a § 15 a 24 zák. č. 218/2003 Sb., lze mladistvému uložit tato opatření:

Výchovná opatření

- dohled probačního pracovníka (v jeho vlastní rodině)
- probační program (program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života)
- výchovné povinnosti (např. zaplatit peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem, vykonat bezplatně ve volném čase obecně prospěšnou činnost, nahradit škodu, usilovat o narovnání s poškozeným apod.)
- výchovná omezení (např. zákaz návštěvy určitých podniků, stýkat se s určitými osobami, zúčastnit se hazardních her, požívat návykové látky, zdržovat se pouze na určeném místě apod.)
- napomenutí s výhradou (soudce nebo v přípravném řízení státní zástupce v přítomnosti zákonného zástupce vytkne mladistvému protiprávnost činu a upozorní na důsledky, pokud by v budoucnu páchal další trestnou činnost

Trestní opatření

- obecně prospěšné práce (výkon obecně prospěšných prací má být založen na těsnější spolupráci obecních úřadů a Probační a mediační služby, která má zajišťovat jejich výkon v širší spolupráci s dalšími organizacemi – charitativními, církevními apod.)
- peněžité opatření (nová úprava je doplněna o formu denních nebo týdenních sazeb)
- propadnutí věci
- zákaz činnosti
- vyhoštění na dobu neurčitou
- trest odnětí svobody nepodmíněný i podmíněný (trestní sazby se zkracují na polovinu, dolní hranice je maximálně rok a horní hranice 5 let, délka výjimečného opatření zůstává na výši 5 – 10 let)

4.3 Srovnání trestné činnosti dětí a mládeže v ČR a Zlínském kraji v letech 2011 a 2012

V této části bakalářské práce je uvedeno tabulkové srovnání a grafické znázornění trestné činnosti dětí a mládeže ve Zlínském kraji a ČR v letech 2011 a 2012.

Tabulka č. 1 - Trestná činnost spáchaná mládeží v ČR od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2011

Druhy TČ	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)
Vraždy	2	6	0	5
Násilná TČ	331	819	348	722
Mravnostní TČ	84	185	78	175
Krádeže vloupáním	335	1358	355	927
Krádež prostá	421	1520	328	1083
Majetková TČ	848	3083	828	2208
Obecná kriminalita celkem	2021	6971	1937	5120

Zdroj: Statistické tabulky Ministerstva vnitra ČR (<http://www.mvcr.cz>)

Tabulka č. 2 - Trestná činnost spáchaná mládeží ve Zlínském kraji od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2011

Druhy TČ	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)
Vraždy	0	0	0	0
Násilná TČ	8	37	7	33
Mravnostní TČ	3	5	0	8
Krádeže vloupáním	10	62	8	40
Krádež prostá	13	63	11	53
Majetková TČ	24	133	19	99
Obecná kriminalita celkem	58	300	45	233

Zdroj: Statistické tabulky Ministerstva vnitra ČR (<http://www.mvcr.cz>)

Tabulka č. 3 - Trestná činnost spáchaná mládeží v ČR od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012

Druhy TČ	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)
Vraždy	2	2	2	2
Násilná TČ	366	829	360	727
Mravnostní TČ	122	198	90	193
Krádeže vloupáním	229	1105	240	806
Krádež prostá	337	1334	253	841
Majetková TČ	649	2605	612	1804
Obecná kriminalita celkem	1705	6073	1557	4373

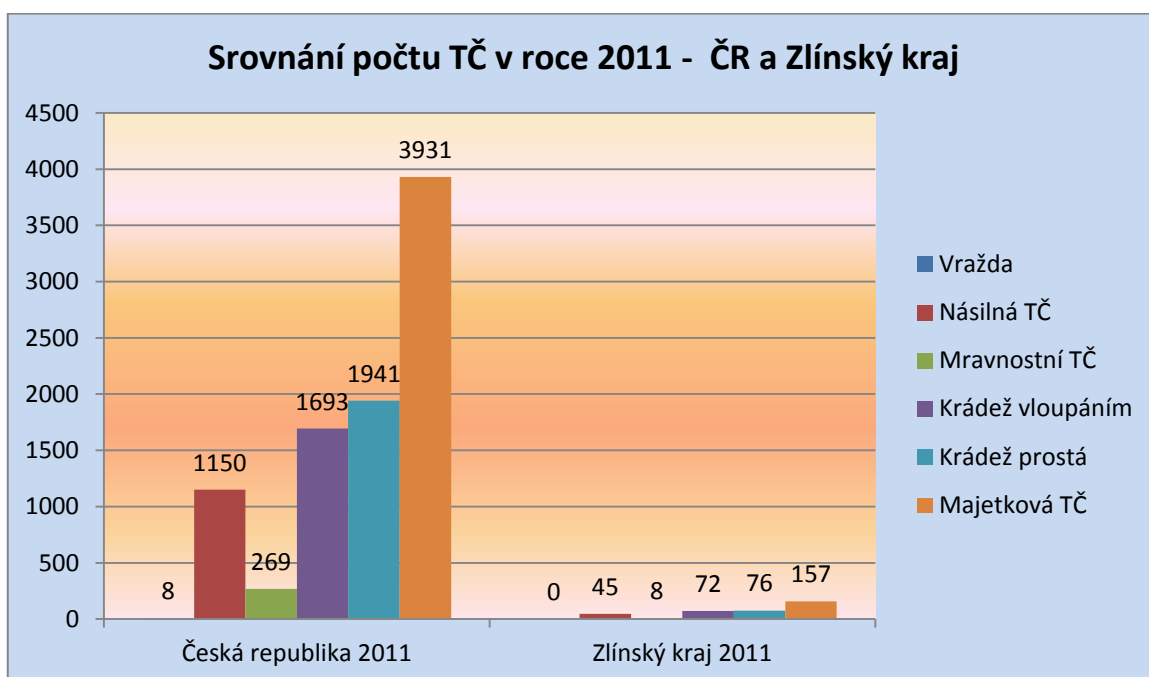
Zdroj: Statistické tabulky Ministerstva vnitra ČR (<http://www.mvcr.cz>)

Tabulka č. 4 - Trestná činnost spáchaná mládeží ve Zlínském kraji od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012

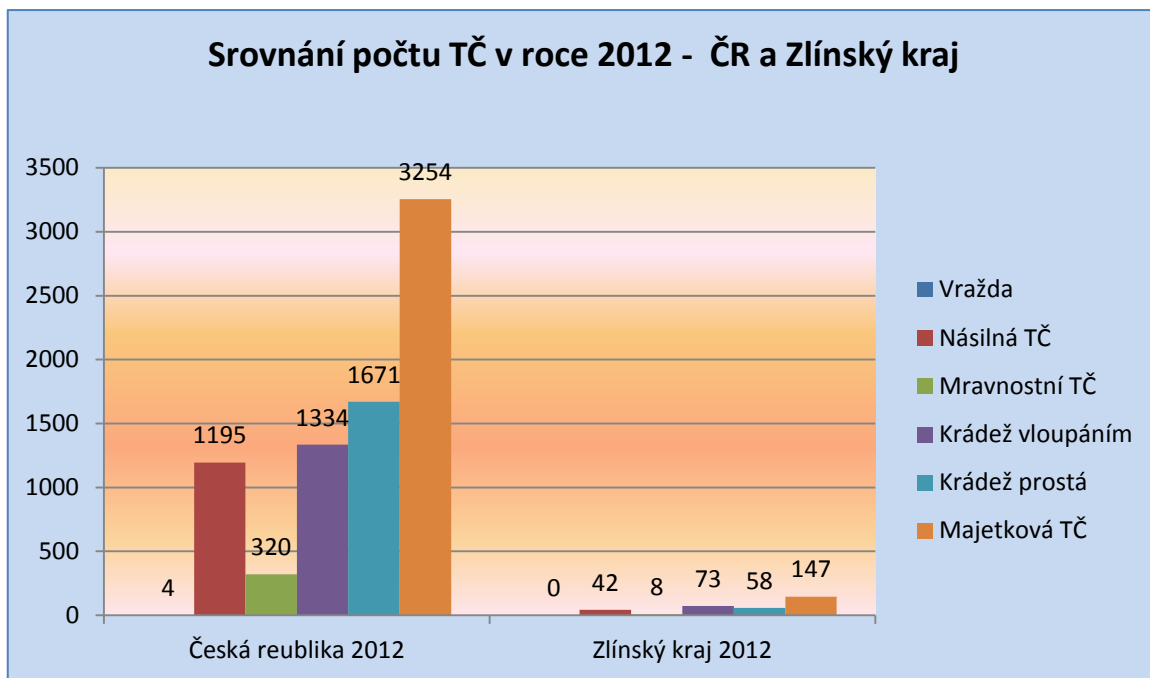
Druhy TČ	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)	Nezletilí (1 - 14)	Mladiství (15 - 17)
Vraždy	0	0	0	0
Násilná TČ	13	29	11	32
Mravnostní TČ	0	8	0	4
Krádeže vloupáním	7	66	11	57
Krádež prostá	11	47	8	36
Majetková TČ	21	126	24	109
Obecná kriminalita celkem	52	276	54	238

Zdroj: Statistické tabulky Ministerstva vnitra ČR (<http://www.mvcr.cz>)

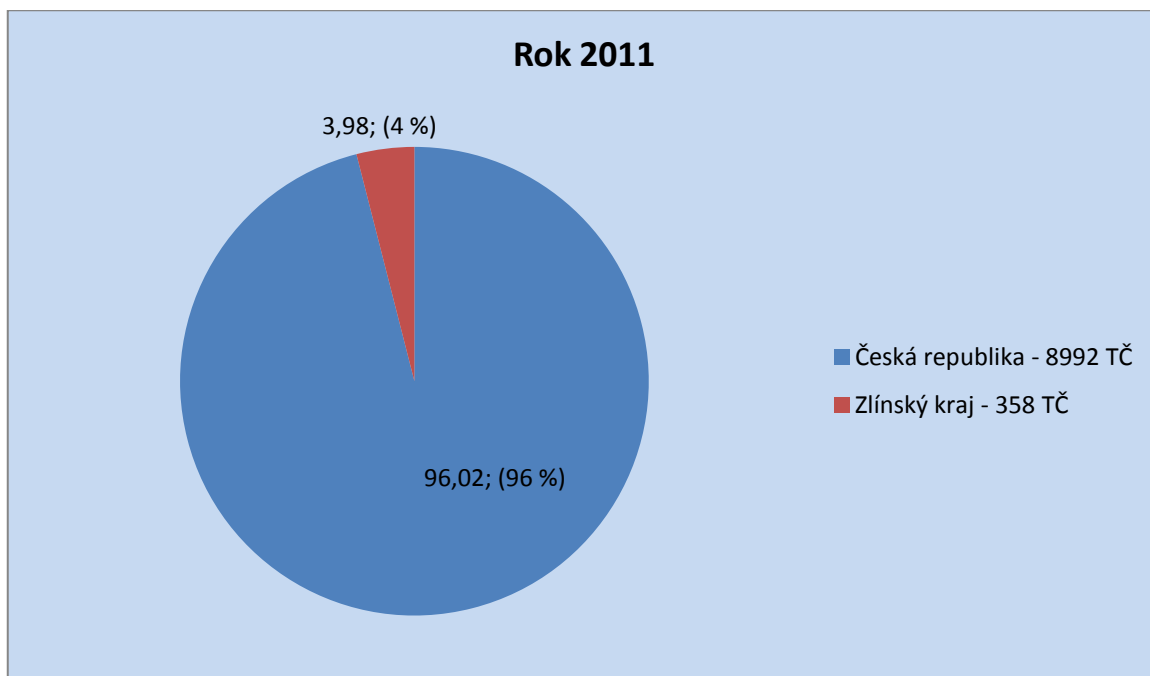
Graf č. 1 – Příloha k tabulce č. 1 a 2

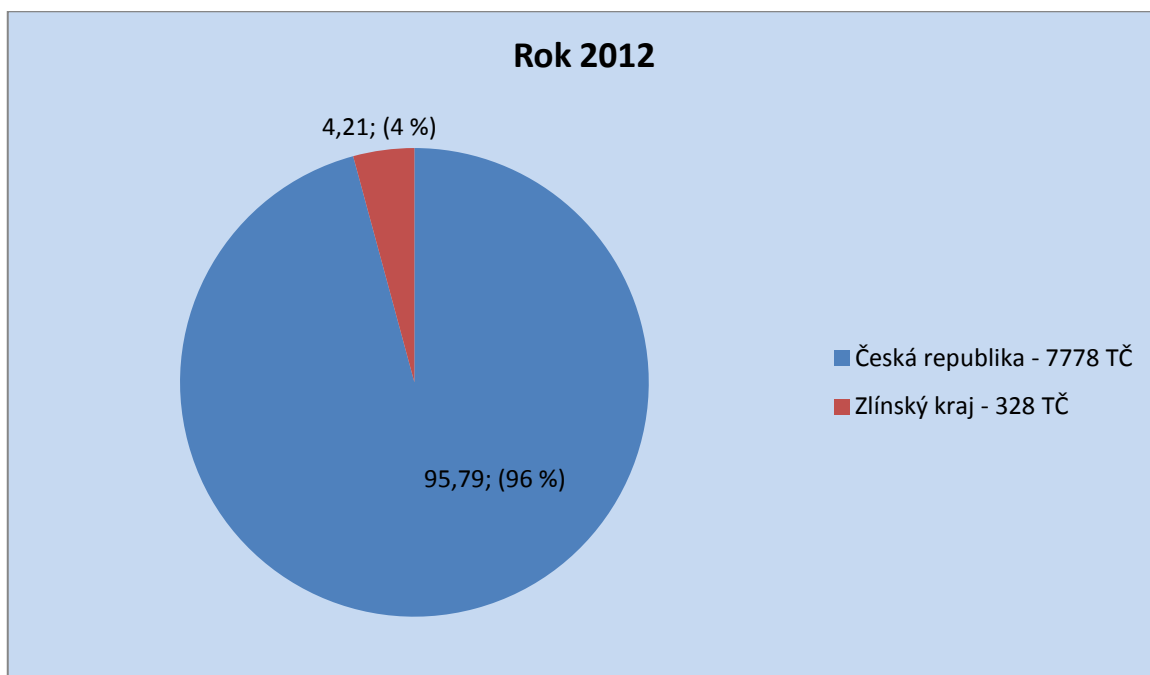
Graf č. 2 – Příloha k tabulce č. 3 a 4

Graf č. 3 – Procentuální vyjádření kriminality dětí a mládeže - ČR a Zlínský kraj v roce 2011

Graf č. 4 - Procentuální vyjádření kriminality dětí a mládeže - ČR a Zlínský kraj v roce 2012

Hodnocení dat:

Z výše uvedených tabulek a grafů vyplývá, že se v roce 2011 děti a mladiství nejvíce dopouštěli ve Zlínském kraji majetkové TČ (největší zastoupení mělo poškozování cizí věci a podvod). Druhým nejčastějším spáchaným činem byla krádež prostá (krádeže v bytech, domech a jiných objektech). V roce 2012 byla opět nejčastější majetková TČ a jako druhá krádež vloupáním (vloupání do ostatních objektů a chat). Ze statistického hlediska je majetková TČ nejčastějším deliktem u dětí a mládeže nejen ve Zlínském kraji, ale i v celé ČR.

Podíl Zlínského kraje na celkové kriminalitě dětí a mládeže v ČR v letech 2011 a 2012 činí srovnatelně cca 4 %. Tímto se Zlínský kraj v posledních letech řadí ke krajům s nejnižším výskytem kriminality.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ PROSTŘEDÍ

Výzkumná část bakalářské práce probíhala v 8. a 9. třídách Základní školy v Luhačovicích. Jedná se o školu devítiletou, jejímž zřizovatelem je město Luhačovice, které má cca 5500 obyvatel. V poměru k počtu obyvatel města se jedná o větší základní školu (ZŠ), kterou v současnosti navštěvuje 632 žáků. Původním záměrem bakalářské práce na téma: „Delikvence a kriminalita mládeže ve Zlíně,“ bylo provedení průzkumu na čtyřech vybraných a předem přislíbených základních školách v tomto městě. Tento příslib k realizaci výzkumu byl později odmítnut, proto nebyl naplněn původní záměr práce. Pozdější neochota byla zdůvodňována velkým zájmem ostatních studentů Univerzity Tomáše Bati (UTB) ve Zlíně, realizovat svoje výzkumné práce na těchto školách, a odmítavým postojem žáků k vyplňování předkládaných dotazníků. Na Základní škole v Luhačovicích, která se nachází ve Zlínském kraji, jsem se naopak setkal s ochotou realizovat předkládaný výzkumu. Tuto ZŠ jsem zvolil také proto, že je zapojena do projektů Evropské unie:

1. „Řešení vrstevnických vztahů“ (cílem projektu je naučit děti jak se chovat k sobě navzájem, jak si pomáhat a řešit problémy, se kterými se potýkají)
2. „Peníze školám“ (smyslem je podpořit rozvoj oblastí, které se dlouhodobě ukazují jako problematické)
3. „Zavádění inkluzivních hodnot do procesu vzdělávání“ (společné vzdělávání, rovnost ve vzdělávání).

5.1 Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem praktické části této bakalářské práce je zjistit výskyt sociálně-patologických jevů u žáků 8. a 9. ročníků Základní školy v Luhačovicích.

5.2 Dílčí výzkumné cíle

1. Zjistit, zda se objevuje delikventní jednání častěji u chlapců nebo u děvčat.
2. Zjistit, zda má stresové prostředí školy vliv na vznik sociálně – patologických jevů.
3. Zjistit zda má nezájem rodičů o školní výsledky žáků vliv na vznik sociálně – patologického jednání.

5.3 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsem zvolil formu dotazníkového šetření, patřící ke specifickým výzkumným metodám. Tato forma výzkumu se nejčastěji používá ve společenských vědách. Dotazník obsahuje 27 otázek, které se řadí mezi uzavřené, polootevřené, otevřené a výběrové.

Výhodou této zvolené metody je, že se jedná o levnou variantu průzkumu. Dotazník je anonymní, což zvyšuje pravděpodobnost, že účastníci výzkumu budou na otázky odpovídat pravdivě. Jednoduše se zpracovává, vyhodnocuje a respondent má dostatek času na jeho vyplnění. Jedná se o krátkodobý a jednorázový výzkum. Nevýhodou shledávám ve slabé kontrole pravdivosti vyplněných údajů.

Domnívám se, že problém, kterým se zabývám, je kauzálního typu. Tento typ výzkumných problémů zjišťuje příčinné vztahy a příčiny, které vedou k určitému důsledku.

Otázky budou vyhodnocovány pomocí matematických výpočtů a analýzou zjištěných údajů. Tyto budou následně zpracovávány do přehledných tabulek a grafů.

5.4 Metodika výzkumu

- aplikovaný, empirický, kvantitativní výzkum
- popisný výzkumný problém
- dotazníkové šetření
- záměrný výběr
- technika – dotazník, analýza dat

5.4.1 Výzkumný vzorek

Základní soubor tvoří respondenti ve věku 13 - 16 let. Jedná se o žáky 8. a 9. tříd ZŠ v Luhačovicích. Jde o záměrný výběr. Rozsah šetření - 160 dotazníků, vráceno bylo 141. Návratnost tedy činí 88 %. 19 dotazníků bylo nutné vyřadit z důvodu nesprávného a nevhodného vyplnění.

5.4.2 Časový plán výzkumu

Výzkum probíhal od listopadu 2012 do dubna 2013:

- stanovení tématu, výzkumného problému a cílů výzkumu (listopad 2012)
- volba metod a výzkumných technik (listopad, prosinec 2012)
- realizace výzkumu, sběr dat (leden, únor 2013)
- zpracování, analýza dat, doporučení pro praxi (březen, duben 2013)

5.5 Realizace výzkumné části práce

Po předchozí domluvě bylo zástupkyni ředitele Základní školy v Luhačovicích předáno 160 dotazníků. V průběhu vyučování byly vyplněny žáky 8. a 9. tříd. Následně byly tyto dotazníky vybrány a předány ke zpracování.

5.6 Výzkumné otázky

1. Jaké je rodinné prostředí žáků 8. a 9. tříd ZŠ v Luhačovicích?
2. Jak a kde žáci tráví svůj volný čas?
3. Vyskytuje se ve třídách nevhodné chování?

5.7 Stanovení výzkumných hypotéz

Na základě dílčích cílů byly stanoveny nulové hypotézy (H_0) a alternativní hypotézy (H_A).

H_0 : Sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání, se objevují častěji u děvčat než u chlapců.

H_A : Sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání, se neobjevují častěji u děvčat než u chlapců.

H_0 : Stresové prostředí školy neumožňuje vznik sociálně – patologických jevů.

H_A : Stresové prostředí školy umožňuje vznik sociálně – patologických jevů.

H_0 : Žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, se nedopouštějí sociálně patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

H_A : Žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, se dopouštějí sociálně patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

6 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Vyhodnoceno bylo celkem 141 řádně vyplněných dotazníků. Pro větší přehlednost jsou získané údaje zaznamenány v tabulkách.

6.1 Osobní údaje o respondentech

První 3 otázky dotazníku byly zaměřeny na zjištění základních údajů o respondentech (věk, pohlaví a bydliště).

Tabulka č. 5 – Věk respondentů

Věk	8. třída – celkem 78 žáků		9. třída – celkem 63 žáků	
	Počet	%	Počet	%
13	21	27	0	0
14	52	67	14	22
15	5	6	47	75
16	0	0	2	3
Průměr 14,5 let	78	100	63	100

Tabulka č. 6 – Pohlaví respondentů

Pohlaví	8. třída – celkem 78 žáků		9. třída – celkem 63 žáků	
	Počet	%	Počet	%
Muž	46	59	28	44
Žena	32	41	35	56
Celkem 141	78	100	63	100

Tabulka č. 7 – Bydliště respondentů

Bydliště	8. třída – celkem 78 žáků		9. třída – celkem 63 žáků	
	Počet	%	Počet	%
Město	32	41	21	33
Venkov	46	59	42	67
	78	100	63	100

Hodnocení dat:

Dotazníkové otázky č. 1, č. 2 a č. 3 jsou doplňkové otázky pro ucelenou představu o výzkumném souboru. Z tabulky č. 5 vyplývá, že dotazník vyplňovali respondenti ve věku 13 – 16 let, z toho největší zastoupení měli mladiství ve věku 14 let (což činí 48 % z celkového počtu dotazovaných). Tabulka č. 6 ukazuje, že dotazník vyplnilo 74 mužů (52 %) a 67 žen (48 %). V tabulce č. 7 je znázorněno, že 88 respondentů (62 %) žije na venkově a 53 (38 %) ve městě.

6.2 Delikty u respondentů

Cílem této části bylo zjistit, kolik žáků 8. a 9. tříd se dopustilo nějakého deliktu (sociálně – patologického jednání), jaký druh deliktu byl nejčastější a co žáky k tomuto jednání vedlo. K danému zjištění byly použity dotazníkové otázky č. 17 a č. 18.

Tabulka č. 8 – Počet respondentů s deliktem/bez deliktu

Respondenti s deliktem/bez deliktu	8. třída – celkem 78 žáků		9. třída – celkem 63 žáků	
	Počet	%	Počet	%
Dopustili se deliktu	19	24	22	35
Nedopustili se deliktu	59	76	41	65
Celkem	78	100	63	100

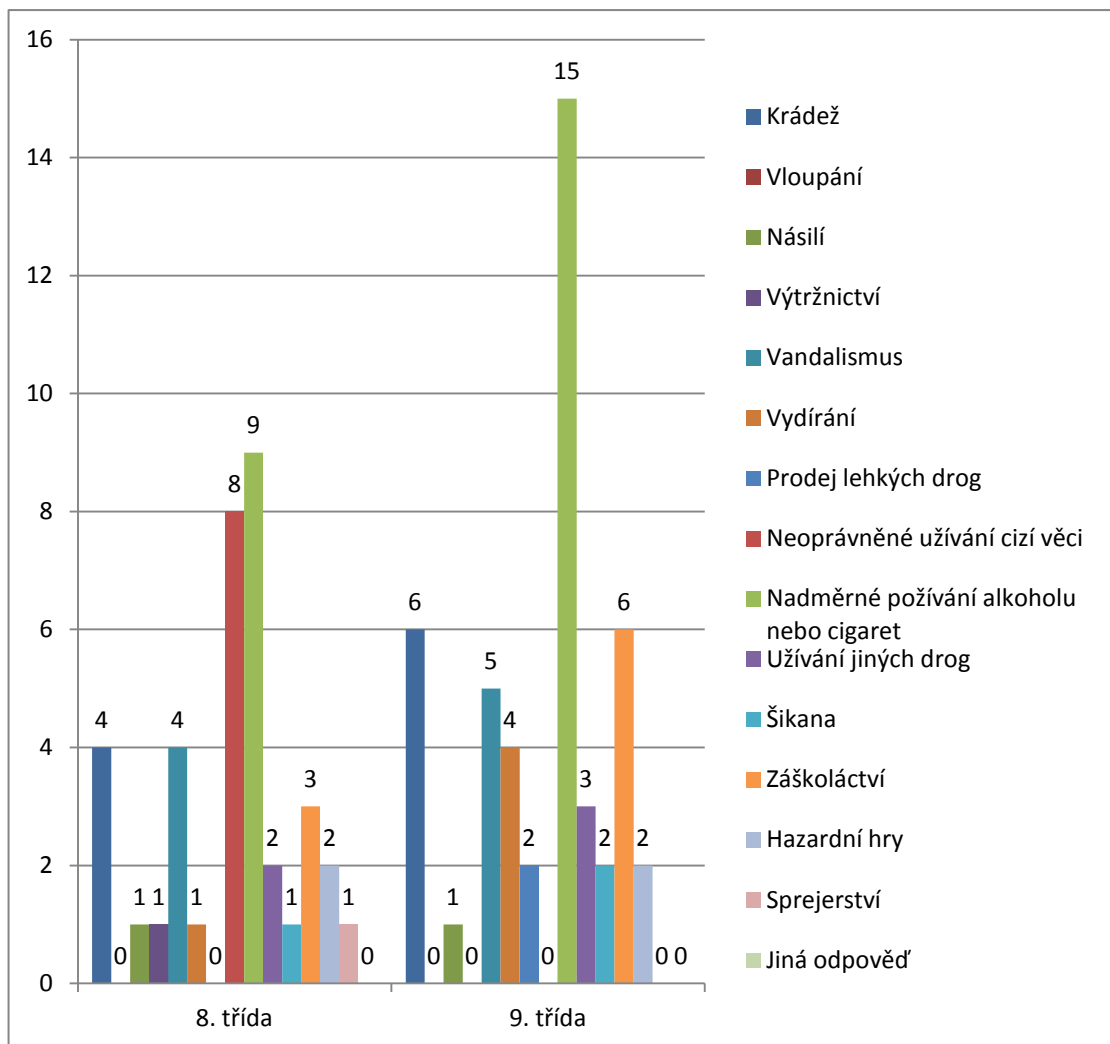
Tabulka č. 9 – Druhy spáchaných deliktů u respondentů

Druhy deliktů	8. třída – 19 žáků s deliktem	9. třída – 22 žáků s deliktem
	Počet	Počet
Krádež	4	6
Vloupání	----	----
Násilí	1	1
Výtržnictví	1	----
Vandalismus	4	5
Vydírání	1	4
Prodej lehkých drog	----	2
Neoprávněné užívání cizí věci	8	----
Nadměrné požívání alkoholu nebo cigaret	9	15
Užívání jiných drog	2	3
Šikana	1	2
Záškoláctví	3	6
Hazardní hry	2	2
Sprejerství	1	----
Jiná odpověď	----	1 - sebepoškozování

Tabulka č. 10 – Důvody, které vedly ke spáchání deliktů

Důvody deliktů	8. tř. – 19 žáků s deliktem		9. tř. – 22 žáků s deliktem	
	Celkem	%	Celkem	%
Nuda	11	58	12	55
Špatná životní a sociální situace	5	26	3	14
Vytáhnout se před kamarády	1	5	2	9
Upozornit na sebe	0	0	0	0
Nechtěl/a jsem se odlišit od ostatních kamarádů	1	5	0	0
Jiná odpověď	1	5	5	23
Celkem	19	100	22	100

Graf č. 5 – Příloha k tabulce č. 9

Jak je patrné z tabulky č. 8, deliktu se dopustilo 41 žáků (29 %), ze 141 dotazovaných. Tabulka č. 9 ukazuje, že respondenti s deliktem se nejčastěji dopouštěli nadměrného požívání alkoholických nápojů nebo cigaret, krádeží, záškoláctví a vandalismu. Z tabulky č. 10 vyplývá, že nejčastějšími důvody spáchání deliktů byly: nuda, špatná životní a sociální situace. (U otázky č. 17 měli respondenti možnost vyznačit více odpovědí).

6.3 Rodinné prostředí respondentů

Dotazníkové otázky č. 6 a č. 8, ze kterých jsou zpracovány tabulky č. 11 a č. 12, byly zaměřeny na zjištění údajů o rodinách respondentů a vztazích v rodinách respondentů.

Tabulka č. 11 – Rodina, ve které respondent žije a vyrůstá

Rodina	8. tř. – 78 žáků		9. tř. – 63 žáků	
	Celkem	%	Celkem	%
Úplná se sourozenci	59	76	51	81
Úplná bez sourozenců	4	5	4	6
S matkou	12	15	6	10
S otcem	3	4	0	0
Jiná	0	0	2	3
Celkem	78	100	63	100

Tabulka č. 12 – Vztahy v rodinách respondentů

Rodinné prostředí	8. tř. – 78 žáků		9. tř. – 63 žáků	
	Celkem	%	Celkem	%
Pohodové, kamarádké, bezkonfliktní	31	40	19	30
Občasné konflikty, pouze výjimečné hádky s rodiči	38	49	39	62
Časté konflikty, je to snesitelné	6	8	5	8
Konflikty jsou denního charakteru, raději bych byl/a pryč z domu	3	4	0	0
Celkem	78	100	63	100

Hodnocení dat:

Z tabulky č. 11 můžeme vypočítat, že 110 žáků 8. a 9. tříd (78 %) žije v úplné rodině s matkou, otcem i sourozenci. Tabulka č. 12 ukazuje, že 77 žáků 8. a 9. tříd (55 %) vyrůstá v rodinách, kde dochází pouze k občasným konfliktům a výjimečným hádkám s rodiči. K častým konfliktům žáků s rodiči dochází u 11 z nich (8 %).

6.4 Volný čas respondentů

Dotazníková otázka č. 23, která se zabývá trávením volného času respondentů, byla zpracována do tabulky č. 13.

Tabulka č. 13 – Jak tráví žáci 8. a 9. tříd ZŠ v Luhačovicích volný čas

Volný čas	Žáci s deliktem - 41	Žáci bez deliktu - 100
	Počet	Počet
Doma s rodiči	2	15
S kamarády nebo v partě	36	57
Sport	18	43
Doma u počítače	12	26
Doma u televize	5	9
Ve svém volném čase se nudím	5	4
Zájmový kroužek	3	11
Jiná odpověď	0	7

Hodnocení dat:

Z tabulky č. 13 můžeme vypočítat, že ať jde o žáky s deliktem nebo bez deliktu, tráví svůj volný čas nejraději s kamarády nebo v partě. Dále se pak věnují sportu, práci na počítači nebo jsou doma s rodiči. Mezi získanými údaji nebyl zaznamenán výrazný rozdíl v trávení volného času žáků s deliktem a bez deliktu. (Po předchozí domluvě měli žáci možnost vyznačit více odpovědí).

6.5 Nevhodné chování ve třídách

Tabulka č. 14 byla zpracována na základě dotazníkové otázky č. 21, která se zabývá nevhodným chováním ve třídách.

Tabulka č. 14 – Výskyt nevhodného chování ve třídách

Typy nevhodného chování	8. tř. – 78 žáků	9. tř. – 63 žáků
Šikana spolužáků	17	6
Nevhodné chování ze strany učitelů	17	17
Záškolačství	24	26
Ničení školního majetku	31	36
Kouření o přestávkách	8	6
Jiné	2	0

Hodnocení dat:

Z údajů patrných z tabulky č. 14 je možné vypozařovat, že se nevhodné (závadové) chování v 8. a 9. třídách vyskytuje relativně srovnatelně, až na šikanu, kterou uváděli více respondenti 8. tříd. Nejčastěji se objevuje ničení školního majetku, záškolačství a nevhodné chování ze strany učitelů (u otázky č. 21 měli žáci možnost vyznačit více opovědí).

6.6 Ověření dílčích cílů výzkumu

Pro ověření dílčích cílů výzkumu byly stanoveny hypotézy a při výpočtu byla použita metoda testu dobré shody chí-kvadrát pro čtyřpolní a kontingenční tabulku. Zpracované dotazníkové údaje byly dosazeny do adekvátních vzorců. Výsledné hodnoty byly následně použity pro potvrzení nebo vyvrácení daných hypotéz.

6.6.1 Výskyt sociálně – patologických jevů u chlapců a u děvčat

H_0 : Sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání, se objevují častěji u děvčat než u chlapců.

H_A : Sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání, se neobjevují častěji u děvčat než u chlapců.

Tabulka č. 15 – Počet spáchaných deliktů u chlapců a u děvčat

Pohlaví	Žáci s deliktem	Žáci bez deliktu	Σ
Chlapci	18	56	74
Děvčata	23	44	67
Σ	41	100	141

Číselné hodnoty z tabulky č. 15 byly dosazeny do vzorce:

$$x^2 = n \cdot \frac{(a \cdot d - b \cdot c)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)} \quad x^2 = 141 \cdot \frac{(18 \cdot 44 - 56 \cdot 23)^2}{74 \cdot 41 \cdot 100 \cdot 67} = 1,706$$

Zjištěná hodnota $x^2=1,706$ je menší než hodnota kritická $x^2_{0,05(1)}=3,841$, proto přijímáme hypotézu nulovou.

Mezi odpověďmi žáků nebyla prokázána statisticky významná souvislost. To znamená, že sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání, se objevují častěji u děvčat než u chlapců.

6.6.2 Stresové prostředí školy

H_0 : Stresové prostředí školy neumožňuje vznik sociálně – patologických jevů.

H_A : Stresové prostředí školy umožňuje vznik sociálně – patologických jevů.

Tabulka č. 16 – Stresové prostředí školy

Prostředí školy	Žáci s deliktem	Žáci bez deliktu	Σ
Prostředí školy je stresové	22	41	63
Prostředí školy není stresové	19	59	78
Σ	41	100	141

Číselné hodnoty z tabulky č. 16 byly dosazeny do vzorce:

$$x^2 = n \cdot \frac{(a \cdot d - b \cdot c)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)} \qquad x^2 = 141 \cdot \frac{(22 \cdot 59 - 41 \cdot 19)^2}{63 \cdot 41 \cdot 100 \cdot 78} = 1,885$$

Zjištěná hodnota $x^2=1,885$ je menší než hodnota kritická $x^2_{0,05(1)}=3,841$, proto přijímáme hypotézu nulovou.

Mezi odpověďmi žáků nebyla prokázána statisticky významná souvislost. To znamená, že stresové prostředí školy neumožňuje vznik sociálně – patologických jevů.

6.6.3 Zájem rodičů o školní výsledky

H_0 : Žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, se nedopouštějí sociálně patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

H_A : Žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, se dopouštějí sociálně patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

Tabulka č. 17 – Zájem rodičů o školní výsledky žáků

	Rodiče mají zájem	Rodiče nemají zájem	Rodiče se někdy zajímají	Σ
Žáci, kteří se dopustili deliktu	29 (33,73)	3 (1,45)	9 (5,81)	41
Žáci, kteří se nedopustili deliktu	87 (82,26)	2 (3,54)	11 (14,18)	100
Σ	116	5	20	141

Pro každé pole kontingenční tabulky č. 17 byla vypočítána hodnota $\frac{(P-O)^2}{O}$.

Očekávané četnosti jsou v kontingenční tabulce uvedeny v závorkách. Testové kritérium χ^2 bylo vypočteno jako součet hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky. Po získání číselných hodnot a jejich následným sečtením získáváme testové kritérium $\chi^2_{(0,05)}(2) = 6,752$. Srovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s hodnotou kritickou (5,991) zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je vyšší, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Mezi odpověďmi žáků byla prokázána statisticky významná souvislost. To znamená, že se žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, dopouštějí sociálně - patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

6.7 Shrnutí výzkumného šetření

Praktická část této bakalářské práce byla zaměřena na výskyt sociálně – patologických jevů v 8. a 9. třídách ZŠ v Luhačovicích. K vyhodnocení vytyčených cílů a k potvrzení či vyvrácení stanovených výzkumných hypotéz byla použita forma dotazníkového šetření. Vyhodnocením získaných údajů bylo zjištěno, že sociálně – patologické jevy se na dané ZŠ vyskytují. Nejčastějšími zjištěnými spáchanými delikty bylo požívání nadměrného množství alkoholu nebo cigaret, krádeže a záškoláctví, a to nejčastěji z důvodu nudy nebo špatné životní a sociální situace. Tyto jevy jsou zde zastoupeny v menší míře, což může být způsobeno např. tím, že ZŠ v Luhačovicích je zapojena do projektu „Řešení vrstevnických vztahů,“ který se mimo jiné zabývá negativními jevy, které se mohou na základních školách vyskytnout. Na základě výše uvedeného projektu bylo předpokládáno, že žáci jsou obeznámeni se základními pojmy a problematikou týkající se kriminality a delikvence mládeže. Vyhodnocením sledovaných hypotéz bylo zjištěno, že se sociálně – patologické jevy, které umožňují vznik kriminálního a delikventního jednání objevují častěji u děvčat než u chlapců, že stresové prostředí školy neumožňuje vznik sociálně – patologických jevů, a že se žáci 8. a 9. tříd, jejichž rodiče nejeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky, dopouštějí sociálně - patologického jednání častěji než žáci, jejichž rodiče jeví pravidelný zájem o jejich školní výsledky.

6.8 Návrhy na opatření a doporučení

Pro předcházení vzniku kriminálního a delikventního jednání u dětí a mládeže lze všeobecně doporučit:

- více spolupráce a komunikace mezi rodinou a vzdělávací institucí (např. školní besedy s rodiči)
- zvyšování důvěry žáků k rodičům a učitelům, odstraňování komunikačních bariér v rodinách, ve školách a mezi vrstevníky, učení se spolupráci, vstřícnosti, samostatnosti a odpovědnosti
- rodiče by se měli aktivněji zajímat o dění ve škole a učitelé o situaci v rodinách žáků
- rodiče by také měli věnovat větší pozornost školní docházce a trávení volného času svých dětí, dalo by se tak předejít záškoláctví, případně zvýšenému užívání návykových látek

- snažit se o naplnění volného času dětí a mládeže a více se podílet na utváření aktivního způsobu života (kulturní akce, zájmové kroužky, sport), tzn. poskytovat dětem a mládeži dostatečné možnosti na sebeuplatnění a sebeuspokojení
- k dětem a mládeži je nutné přistupovat individuálně a věnovat jim co nejvíce času a pozornosti

ZÁVĚR

Dnešní moderní, rychlá a vyspělá společnost se stává lhostejnou vůči svému okolí, což vede také k vyššímu výskytu protispolečenského chování u dětí a mládeže. Náznaky šikany, agrese a protispolečenského chování se objevují v mnohem ranějším věku, než tomu bylo dříve. Rodiče se více věnují svému životu a práci, než výchově svých dětí. Učitelé jsou často bezmocní k chování žáků a navíc jim někdy svazuje ruce náš právní systém. Vzdůstá tolerance např. k alkoholu, tabákovým výrobkům, lehkým drogám a jiným návykovým látkám. Společnost by měla přispívat k výchově řádných a spokojených osob, které nebudou úmyslně způsobovat škody a chovat se protispolečensky. Pokud se už mladý člověk dopustí nějakého deliktu, je důležité, aby nedocházelo k jeho recidivě.

Základním cílem této práce bylo podat ucelený pohled na problematiku delikvence a kriminality dětí a mládeže ve ZK. V teoretické části jsem se snažil o vymezení základních pojmů delikvence a kriminalita mládeže, o krátkou exkurzi do historie kriminality a delikvence mládeže v ČR. Dále jsou popsány faktory ovlivňující výskyt delikventního a kriminálního jednání, předloženy statistiky nejčastější trestné činnosti spáchané mládeží v České republice a její srovnání s kriminalitou mládeže ve Zlínském kraji. Nakonec je zde nastíněna základní prevence kriminality v ČR. S ohledem na rozsah práce a skutečnost, že se jedná o obsáhlou problematiku, která se dotýká celého spektra oborů, bylo toto téma popsáno okrajově.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika (Vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave., 2007. ISBN 80-223-0817-X
- [2] DRAPELA, J. V., HRABAL, V., a kol. *Vybrané poradenské směry*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-011-4
- [3] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- [4] CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3
- [5] KAŠPÁRKOVÁ, S. *Pedagogická diagnostika třídy a žáka*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009. ISBN 978-80-7318-3
- [6] MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 978-80-247-2310-5
- [7] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-226-2
- [8] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-549-0
- [9] MATOUŠEK, O., et al. *Práce s rizikovou mládeží: Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-717806-2
- [10] NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7179-177-6
- [11] NOVOTNÝ, O. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-08-04
- [12] NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Liberec: Dialog, 2005. ISBN 80-86761-45-2
- [13] PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3470-5
- [14] PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4
- [15] REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80-86761-45-2

- [16] ŘÍČAN, P. *Psychologie*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7178-923-2
- [17] VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese 4. vydání*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7367-414-4
- [18] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8
- [19] ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, s.r.o., 2004. ISBN 80-86795-05-5
- [20] ŠEFUNKOVÁ, M., ŠEJVL, J. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. Praha: Togga, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-87258-96-5

Použité právní předpisy

- [21] *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže* zák. č. 218/2003 Sb.
- [22] *Trestní zákoník* zák. č. 40/2009 Sb.
- [23] *Zákon o rodině* zák. č. 94/1963 Sb.

Internetové zdroje

- [1] Ministerstvo vnitra – statistické tabulky [online]. [2013-15-4]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz>>
- [2] Kriminalita mládeže [online]. [2013-15-4]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminalita>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

H_0	hypotéza nulová
H_A	hypotéza alternativní
např.	například
atd.	a tak dále
str.	strana
tzv.	takzvaný
ČR	Česká republika
popř.	popřípadě
tj.	to je
TČ	trestná činnost
ZŠ	Základní škola
tab.	tabulka
ZK	Zlínský kraj
zák.	zákon
č.	číslo
sb.	sbírka
stol.	století
tř.	třída
UTB	Univerzita Tomáše Bati

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Příloha k tabulce č. 1 a 2.....	34
Graf č. 2 - Příloha k tabulce č. 3 a 4.....	35
Graf č. 3 - Procentuální vyjádření kriminality dětí a mládeže - ČR a Zlínský kraj v roce 2011.....	35
Graf č. 4 - Procentuální vyjádření kriminality dětí a mládeže - ČR a Zlínský kraj v roce 2012.....	36
Graf č. 5 - Příloha k tabulce č. 9.....	46

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1 - Trestná činnost spáchaná mládeží v ČR od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2011.....	32
Tab. č. 2 - Trestná činnost spáchaná mládeží ve Zlínském kraji od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2011.....	33
Tab. č. 3 - Trestná činnost spáchaná mládeží v ČR od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012.....	33
Tab. č. 4 - Trestná činnost spáchaná mládeží ve Zlínském kraji od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012.....	34
Tab. č. 5 - Věk respondentů.....	42
Tab. č. 6 - Pohlaví respondentů.....	42
Tab. č. 7 - Bydliště respondentů.....	43
Tab. č. 8 - Počet respondentů s deliktem/bez deliktu.....	43
Tab. č. 9 - Druhy spáchaných deliktů u respondentů.....	44
Tab. č. 10 - Důvody, které vedly ke spáchání deliktů.....	45
Tab. č. 11 - Rodina, ve které respondent žije a vyrůstá.....	47
Tab. č. 12 - Vztahy v rodinách respondentů.....	47
Tab. č. 13 - Jak tráví žáci 8. a 9. tříd ZŠ v Luhačovicích volný čas.....	48
Tab. č. 14 - Výskyt nevhodného chování ve třídách.....	49
Tab. č. 15 - Počet spáchaných deliktů u chlapců a u děvčat.....	50
Tab. č. 16 - Stresové prostředí školy.....	51
Tab. č. 17 - Zájem rodičů o školní výsledky žáků.....	52

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI - Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení respondenti, Vážené respondentky,

do Vašich rukou se dostal dotazník, zaměřený na hledání příčin: „Delikvence a kriminality mládeže.“ Tímto si Vás dovoluji požádat o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Veškeré Vámi uvedené údaje jsou zcela anonymní a budou použity výhradně pro účely zpracování bakalářské práce. Tento dotazník obsahuje 27 otázek a vyplnění Vám nezabere více než 15 min.

Odpovědi prosím zakroužkujte nebo doplňte.

1. Věk

Doplňte, kolik je Vám let.....

2. Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

3. Žijete:

- a) ve městě
- b) na venkově

4. Ve škole se řadíte spíše k žákům:

- a) nadprůměrným
- b) průměrným
- c) podprůměrným
- d) jiná odpověď.....

5. Rodiče jsou:

- a) zaměstnaní
- b) nezaměstnaní
- c) pracuje pouze jeden z rodičů

6. Rodina, ve které žijete a vyrůstáte je:

- a) úplná (matka, otec i sourozenci)
- b) úplná (matka, otec, bez sourozenců)
- c) žiji s matkou
- d) žiji s otcem
- e) jiná osoba se kterou žijete, uveďte kterou

7. Uveďte počet sourozenců:

- a) 0
- b) 1
- c) 2
- d) 3
- e) jiná odpověď

8. Jaké je rodinné prostředí, ve kterém žijete?

- a) pohodové, kamarádké a bezkonfliktní
- b) občasné konflikty, pouze výjimečné hádky s rodiči
- c) časté konflikty, je to snesitelné
- d) konflikty jsou denního charakteru, raději bych byl/a pryč z domu

9. Jak se k Vám rodiče chovají?

- a) přátelsky, kamarádky a tolerantně
- b) normálně
- c) nevšímají si mě, je jim jedno, kde jsem a co dělám
- d) starají se o mě až příliš
- e) máme hodně konfliktů
- f) jiná odpověď

10. Kolik času trávíte společně s rodiči?

- a) max. 30 min. denně
- b) 1-2 hod. denně
- c) 2 a více hod. denně

11. Jak trávíte společný čas s rodiči?

Napište i více příkladů

12. Zajímají se rodiče o Vaše školní výsledky?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Někdy

13. Ukradl/a jste někdy něco?

- a) Ano
- b) Ne

14. Dokázal/a byste na obranu svého majetku použít násilí?

- a) Ano
- b) Ne

15. Dokázal/a byste kvůli získání majetku použít násilí?

- a) Ano
- b) Ne

16. Myslíte si, že je důležité mít více majetku než ostatní lidé?

- a) Ano
- b) Ne

17. Dopustil/a jste se některého z těchto deliktů?

(Pokud je Vaše odpověď NE, pokračujte otázkou číslo 19, pokud je Vaše odpověď ANO, zaškrtněte max. 6 možností a pokračujte otázkou číslo 18.)

- a) krádež
- b) vloupání
- c) násilí
- d) výtržnictví
- e) vandalismus
- f) vydírání
- g) prodej lehkých drog
- h) neoprávněné užívání cizí věci
- ch) nadměrné požívání alkoholu nebo kouření cigaret
- i) užívání jiných drog
- j) šikana
- k) záškoláctví
- l) hazardní hry
- m) sprejerství
- n) jiná odpověď.....

18. Které z důvodů Vás k tomuto jednání vedly?

- a) nuda
- b) špatná životní a osobní situace
- c) vytáhnout se před kamarády
- d) upozornit na sebe
- e) nechtěl/a jsem se odlišit od ostatních kamarádů
- f) jiná odpověď.....

19. Jaký je podle Vás odpovídající trest za krádež?

doplňte:

20. Bylo nebo je pro Vás prostředí ve škole stresující?

- a) Ano
- b) Ne

21. Docházelo nebo dochází ve Vaší třídě k:

- a) šikaně spolužáků
- b) nevhodnému chování učitelů
- c) záškoláctví
- d) ničení školního majetku
- e) kouření o přestávkách
- f) jiné.....

22. Co pro Vás bylo nebo je ve škole stresující?

- a) učitelé
- b) špatná nálada a napětí ve třídě
- c) vyšší nároky ze strany učitelů
- d) obavy ze špatné známky
- e) nic
- f) jiná odpověď.....

23. Jak nejraději trávíte svůj volný čas?

- a) doma s rodiči
- b) s kamarády nebo v partě
- c) sportem
- d) doma u počítače
- e) doma u televize
- f) ve svém volném čase se nudím
- g) zájmový kroužek
- h) jiná odpověď.....

24. Znají rodiče Vaše kamarády?

- a) Ano
- b) Ne

25. Jste členem nějaké vrstevnické party nebo skupiny?

a) Pokud **ANO** napište jaké.....

b) nejsem členem žádné vrstevnické party

26. Necháte se ovlivnit názorem kamaráda nebo kamarádky?

a) Ano

b) Ne

27. Jaké jsou Vaše hlavní zájmy s kamarády?

doplňte:.....

Děkuji za spolupráci a vyplnění dotazníku.

Štefan Šranko, student 3. ročníku Sociální Pedagogiky FHS UTB ve Zlíně.

